

ЦИЈЕНА:

За Црну Гору на годину 8 перпера, на по године 4 перпера.
За Аустро-Угарску Босну и Херцеговину на годину 12 перпера на по године 6 перпера.
За све остале земље годишње 20 франака у злату, на по годину 10 франака у злату.
Претплата се прима само у годишњим и полугодишњим роковима.
Поједини број 20 пара за Црну Гору, — за Иностранство 25 пара.

ГЛАС ЦРНОГОРЦА

ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ

Претплата се шаље непосредно Администрацији „Гласа Црногорца“ на Цетиње, а коме је наручио г. Вељко Рамадановићу, к. и. агенту у Котор.
Доноси се ишаљу Уредништву. Рукописи се не враћају.
Огласи се шаљу Администрацији и наплаћују се: за сваку ричен или број од пет цифара из летице слова по 4 паре за први пут, а за сваки даљи пут по 2 паре, из виших слова сразмјерно више. Најмањи оглас наплаћује се 1 перпер. Осим напредних именованих цијена од ричени, наплаћује се по закони о таксима још по 50 пара за свако поједино оглашавање.

Власник: Државна Штампарија

Издаје суботом

Одговорни уредник: М. Павловић

Дворске и дипломатске вјести

— Његово Величанство Краљ Господар примио је од Њ. Ц. В. Цара Франца Јосифа својеручно писмо, којим га извјештава о смрти ерцхерцога Рајнера.

— Њено Величанство Краљица отпутовала је са женским члановима Краљевске Породице на Ријеку.

— Његово Кр. Височанство Краљевић Нашљедник отпутовао је на Грујемир, у логор наше војске.

— Његово Краљ. Височанство Књаз Мирко отпутовао је на Мурићане.

— Његово Краљ. Височанство Књаз Петар у уторак је био отпутовао у свој штаб на Меси, али се у четвртак у вече вратио на Цетиње.

— Прошле седмице господа представници Великих Сила на Цетињу по налогу својих влада учинили су корак код нашег министра иностраних дјела да питају да ли је Краљевска Влада вољна да прими попут Турске посредовања Великих Сила ради скоријег закључења мира између савезника и Турске.

Г. Д. Вукотић, заступник министра иностраних дјела, одговорио је да у име Краљевске Владе захваљује на учињеном кораку и да ће одговор дати чим се Краљ. Влада сагласи у погледу са савезничким владама.

Ушљед постигнутог споразума г. Министар Вукотић је у прошли четвртак изјавио у име Кр. Владе господи представницима Великих Сила благодарност и своју предиспуљивост према кораку којим су понудили посредовање, које Црна Гора прима под условима набројаним у шест тачака.

— У четвртак су представници великих сила на Цетињу учинили по наређењу својих влада колективан корак код Краљевске Владе, тражећи да би се из хуманих обзира дозволило цијелом цивилном становништву Скадра, да слободно изађе из вароши. Г. Д. Вукотић, заступник министра спољних послова, изјавио је, да ће то тражење поднијети Министарском Савјету на ријешење, што је истог дана и учинио. Исто вече изјавио је у име Краљевске Владе представницима великих сила да жали што се тражење великих сила не може потпуно задовољити из виших политичких и војних разлога лако разумљивих, у толико прије што су сви варошани наоружани и боре се противу наше војске. Међутим Краљевска Влада и сада је вољна да дозволи консулима и њиховим сународницима, да слободно изађу из вароши, као што је и у почетку опсаде Скадра понудила, под условом, да консули претходно поднесу листу својих поданика у Скадру.

— Потпуковник Фурније, француски војни агаше на Цетињу, допутовао је у сриједу.

Рат на Балкану

— Наши извјештаји —

Мурићани, 24. фебруара. — Јутрос у зору отворена је јака пуш-

чана и митраљешка палба са позиција наших стража у Деригњату и Сиргу, потпомогнута успјешном артилериском ватром са позиција деснокрилне колоне приморског одреда противу једног табора низама са Брдице, који је учинио испад ради прибирања фуражи у околини. Непријатељ је наступао напорно, пошто се по причању заробљеника налази у крајњој оскудици у фуражи, а имао је само пред собом двије чете наше војске. Послије жестоке борбе, која је трајала пет сати, непријатељ се морао повући не постигнувши што је хтио. Наши су том приликом заробили 23 аскера, узели 25 пушака, а имали су 3 лако рањена. Број губитака непријатељских рачуна се — према исказу заробљеника — 25 мртвих и 50 рањених.

Мурићани, 24. фебруара. — На весело дочекани глас о заузећу Јањине од стране храбре савезничке војске грчке, који је радосно телеграфским путем војсци саопштио Његово Краљ. Височанство Књаз Данило, извршени су на свима позицијама приморског одреда дуготрајни шемлуци, који су се укрштали са бурним усклицима раздраганих војника у част побједи грчког оружја. Пјесма и свирање музике завршили су овај весели дан, а настављена је она непрекидна и бурна пажња на мртвим стражама око Тарабоша, коме се заједно са Скадром спрема иста судбина данас заузеле Јањине.

Медуа, 27. фебруара. — „Хамидија“ је бомбардовала изјутра Драч, али безуспјешно, а затим се упутила Медуи, коју је бомбардовала од 11 до 12 сати, испаливши 160 метака. Биле су погођене три лађе, од којих је једна била пуна хране из Трста. Храна је сва пропала. Друга је лађа била довела муницију и војску, али је било већ све искрцано без нешто мало војника, од којих је само десет рањено. Трећа лађа је била празна и налазила се од неколико дана под Медуом. Једном ријечју уништене су двије лађе, а једна је тешко оштећена.

Људских жртава било је у Драчу и Медуи десетак рањених, док је сва муниција неповријеђена.

„Хамидија“ је отпловила под аустриском заставом и прошла је поред Улциња и Бара не бомбардујући поменути пристаништа, те се упутила пут Италије. Очеvidци тврде, међу којима су и поморски капетани, да је то био аустриски ратни брод, типа „Марије Терезије“.

Грчки торпиљери већ су стигли.

Бар, 27. фебруара. — Пошто је „Хамидија“ бомбардовала Драч и Медово прошла је испод Улциња и дошла до Волуице, одакле је последије подужег осматрања отпловила у правцу к Италији. Сада у осам сати у вече, наше страже са Волуице опазиле су хетмографске знаке од Будве к пучини а у правцу куд је „Хамидија“ пошла. Значајан факт, којим се у исто вријеме потврђују ранији гласови да се „Хамидија“ виђала у водама наших поморских сусједа. Чудна неуспјешност! Тврди се, да је „Хамидија“ била под аустриском заставом.

Мурићани, 27. фебруара. — Данас од 10—12 сати на подне вршено је бомбардовање Скадра и Тарабоша са позиција Широког Виса таквим успјехом, да је већи дио доњих фронталних шанчева и контрапроша на Тарабошу разрушен или покварен тако, да у истима војницима није било могуће остати. Жица око шанчева на више је мјеста поремећена, а наши апроши стигли су на врло кратко растојање од истих. Успјешно бомбардовање извршено је у исто вријеме како са стране зетског одреда тако и пут Брдице, од стране заједничке, србијанско-црногорске војске.

Бар, 28. фебруара. — Из озбиљних извора дознајемо, да је „Хамидија“ последије извршених бомбардовања пошла у Италију, у Бари да се снабдије с потребним стварима, а сигурно и да се информише ради даљих операција.

— Кор-Виро —

Атина, 24. фебруара. — Народ у Јањини дочекао је Диодока и војску с најодушевљенијим усклицима. Осим здравих војника, заробљено је 6000 болесних и рањених војника.

Цариград, 24. фебруара. — Тврди се, да је генералисим Изет паша, као и шеф генералног штаба Хади паша смијењен; замијени Изет паше још није именован.

Биоград, 24. фебруара. — Званичне новине доносе указ којим се пуковници Пауновић и Булић из арбанског одреда стављају у пензију.

Софија, 24. фебруара. — Министар војни је изјавио да се трећи позив не може на неко вријеме пуштити кући због пољских радова, с обзиром на ратно стање.

Беч, 24. фебруара. — Односно гласова да је дука Монпансије одређен од стране неких велесила за арбанаски пријесто и да већ намјерава да се искрца у Валону, „Н. Винер Абендблат“ сазнаје из поузданог мјеста, да се у Бечу и Риму још не баве питањем о постављању суверена у Арбанији, те су стога ти гласови неосновани.

Рим, 24. фебруара. — Расправљајући буџет министарства спољних послова у сенату, Сан Ђулијано је изјавио, да велесиле чине све што могу да се пожуре с миром на Балкану и да се утврди европски мир. Равнотежа на Јадрану осигурана је лојалном примјеном међусобних споразума између Италије и Аустрије. Држи, да је формула: Балкан Балканцима, најпогоднија као и принцип националитета. Та формула, у њеној практичној примјени на лицу мјеста налази на тешкоће, али се има увјерење да ће се оне савладати захваљећи духу помирљивости. Све велесиле желе одржање статус кво-а на Средиземном Мору. Односи француско-италијански су пријатељски.

Атина, 25. фебруара. — Јавља се из Јањине, да је Диодок примио Есад пашу и његова брата команданта, који су изјавили своје дивљење наспрам храбрости грчке војске. Диодок је посетио гроб Али паше. Трупe грчке заузеле су Па-

рамитију; заузеће Маргарита очекује се ускоро. О предаји Бизани саопштавају се шљедићи податци: Кад је у четвртак ујутро настављена палба пријавио се један турски парламентар и предао грчком пуковнику писмо пуковника Фуад беја, команданта Бизани, којим исти извјештава, да је добио наредбу да се преда. Олмах затим свуда су биле истакнуте бијеле заставе и огањ прекинут. Фуад беј је хтио да преда свој мач грчком поручику, што је овај одбио.

Атина, 25. фебруара. — На сјeverу Јањине коњица грчка је заробила 23.000 разбежаних војника.

Солун, 25. фебруара. — Син Ташин паше, официр заробљеник, покушао је да утече, али је био ухваћен на једном параброду.

Биоград, 25. фебруара. — Посланик српски из Беча приспио је и дуго конференса са Пашићем, иза чега га је Краљ примио.

Беч, 25. фебруара. — Новине констатују, да се питање демобилизације Аустро-Угарске и Русије тиче само тих држава, а питање о разграничењу Арбаније спада у надлежност конференције амбасадора.

Атина, 26. фебруара. — Краљ је посланицом отворио парламенат. Напомињући преговоре, краљ жали што рат још траје. Велесиле желе да се рат што је прије могуће доврши. Краљ се нада да ће расправљање између велесила повољно упливисати на убрзање свршетка рата. Приликом расправљања о краљевој посланици, Асквит је изјавио, да је конференција амбасадора утврдила споразум о Јадранском Приморју и изласку економског Србије. Друго је тешко питање разграничење будуће аутономне Арбаније. Велесиле усвајају аутономну Арбанију, а што се тиче њених сјеверних, источних и јужних граница, то у томе треба доћи до споразума односно двије тачке које нијесу нимало виталне. Очекујемо одговор савезника односно посредовања и надамо се да ће савезници пристати. Влада бугарска и румуњска сложиле се у погледу посредовања.

Софија, 26. фебруара. — Бугарска влада чека саопштење Србије односно услова савезника у погледу посредовања велесила.

Цариград, 26. фебруара. — Војни заповједник у Цариграду издао је наредбу којом се вели: Пошто је влада узела на себе сву одговорност пред народом, то је одлучена да се тврдо послужи свима могућностима ради управљања спољне и унутрашње политике.

Биоград, 26. фебруара. — Из сигурног извора се тврди, да српски посланик у Бечу Јовановић није овамо дошао ни у каквој специјалној мисији.

Атина, 27. фебруара. — Званично се јавља, да су Грци, пошто су освојили Ласковици, заузели такође и Коницу без икаквог отпора.

Лондон, 27. фебруара. — Амбасадори су имали данас конференцију која је трајала два сата; идућа сједница биће у четвртак.

Лондон, 27. фебруара. — Према извјештајима „Рајтера“, Сазонов и

амбасадори у Петрограду добили су од легација Румунске и Бугарске меморандуме, у којима се излаже њихово гледиште у погледу вишећих питања. И Бугарска је пристала на посредовање велесила у том питању, те сад исто прелази у дјелокруг петроградских амбасадора, а не лондонских.

Софија, 27. фебруара. — У Собрању је поднијета интерпелација због судара бугарских и грчких војника у Субуско, гдје је с обије стране било мртвих и рањених.

Лондон, 27. фебруара. — „Рајтер“ сазнаје да је бугарска легација добила дугачку депешу о судару грчко-бугарском у Нигриту. Приликом судара један бугарски официр погинуо је, а неколико војника су погинули и рањени.

Софија, 27. фебруара. — „Мир“ изјављује да су савезници ријешили да усвоје посредовање велесила, те ће се на основу тога преговори повести њиховим посредовањем, а на основу услова изложених у Лондону, којима ће се додати тражење ратне оштете, коју савезници нијесу прије имали времена да поднесу. Ратне операције неће се прекидати и њихов развој разумије се упливсаће на вођење преговора. Нове жртве захтијевају и нове накнаде. Одговор савезника предаће се вјероватно сјутра велесилама.

Софија, 28. фебруара. — Пошто је један од савезника тражио да се учини измјена у одговору на посредовање велесила, то је предаја одговора одложена за петак.

Биоград, 28. фебруара. — Овдје су приспјеле вијести које потврђују да се „Хамидија“ јуче појавила пред Драчом и пошто је избацила стотину метака отпловила је за Сан Ђовани ди Медуа, кога је такође бомбардовала. Послије тога отишла је на лучину и појавила се око четири сата по подне на неколико миља пред Бар. Даље њено кретање је непознато. Штете нанијете бомбардовањем малене су. Према вијестима новина, врховна команда неће се преносити из Скопља у Ниш.

Рим, 28. фебруара. — „Стефани“ јавља из Драча да је турска крстарица типа „Хамидије“ избацила петнаест метака на логор српски, не учинивши никакве штете и затим се удаљила.

Беч, 1. марта. — „Винер Алгемајне Цајтунг“ изјављује да Аустро-Угарска није одговорна пред другим државама за политику коју води наспрам југоисточних сусједа, који

образују независне државе. С друге стране наше пријатељске намјере спрам балканских држава непобитно су биле потврђеном министарским изјавама учињеним пред делегацијама, као и нашим држањем приликом кризе. Доказ повјерења двију влада изражен у сличној изјави неће се моћи оборити.

Биоград, 1. марта. — „Самоуправа“ изјављује, да су услови савезника шљедећи: продужење рата до потписа мира; преговори ће се основати на предлоге учињене у Лондону 23. децембра т. ј. линија Мидије—Родосто, остављајући Турцима Галипоље. Уступање цијелог земљишта на западу изузимајући Арбанију, коју ће организацију и границе уредити амбасадорска конференција; посебно се тражи да се Једрене и Скадар предаду Бугарској и Црној Гори прије закључења мира. Гаранција за права хришћана и поданика савезника који би остали у Турској. Турска ће морати платити ратну оштету, чији ће се износ утврдити прије потписа мира.

Биоград, 1. марта. — Министар војни позвао је младиће потоњег рекрутовања ради смјене трећокласаца у вршењу гарнизоних дужности.

Атина, 1. марта. — Грци су заузели Премети. Турци су вјероватно утекли пут Берата. Тврди се, да је турска војска обузета паником напустила Делвинаки.

Биоград, 1. марта. — Из Медуе се јавља, да су метци с „Хамидије“ запалили један транспорт с коњима и храном. Око 50 војника погинуло и ранило се. Искрцавање се продужило даље без икакве сметње. Логор српски у Драчу неповријеђен.

Лондон, 1. марта. — „Тајмс“ пише: Пријем посредовања велесила од стране балканских држава мора се очекивати, јер савезници знају да велесиле у посредовању неће играти дјетињску улогу. Савезници ће појмити штетност одоцњавања пријема посредовања. Све велесиле осјећају да је балканско питање постало европски скандал, а тај се скандал мора уклонити.

Цариград, 1. марта. — Био је жесток бој код Кушлариаласи близу Чаталце; бугарско одјељење је било потиснуто и оно је уништило стацију и дјелимично Акалан.

Беч, 2. марта. — Супрот биоградској вијести, коју су донијели француски листови, да се „Хамидија“ снабђевала у аустријским портловима, „Н. Винер Абендблат“ изјављује да с обзиром на строго

Никитича Романова, са Ксенијом Ивановом, рођеном Шестовом. Од 1601. до 1605. године живио је код својих рођака, а затим, све до избора за цара, код своје матере инокиње Марте, у Ипатијевском манастиру, недалеко од вароши Костроме. Родитеље му је поклаућерио Борис Годунов, који је хтио одстранити од себе све оне, који су били у ма каквом сродству са старом руском династијом Руриковића. Фебруара 21. 1613. године искупио се у Москви сабор бирача, уз велику масу народа, и без велике ларме и дебате, једногласно изабере за цара руског младога Михаила Феодоровића Романова. У то доба Михаил се налазио у манастиру код своје матере, и не слутећи да је на њега пао избор. Како мати његова, тако и сам Михаил, дуго се одуширао томе избору, али на енергично наваљивање (под пријетњом казне Божје) изасланства, које је дошло у манастир да извјести о томе новог цара, он је најзад пристао, и, не хитајући, крене се у Москву, камо стигне тек 2. маја а 11. јуна буде крунисан за цара руског. Тешко је вријеме преживљавала Русија онда, када је на царски престо ступио родоначелник династије Романова. Изнурена унутарњим трзавицама, а особито ратовима са спољним непријатељима, Швеђанима и Пољацима, она је жудјела за једним срећним миром који би јој повратио заморену снагу, и поправио дугим ратовима поремећено благостање. Цар Михаил, уз добре савјете свога оца, патријарха Филарета, старао се да среди унутарње прилике, да побољша финансијско стање земље, као и да брани др-

одржавање неутралитета Аустро-Угарске у току цијелог рата, није потребно ни побијати такву вијест.

Софија, 2. марта. — Влада је предала посланствима одговор на посредовање велесила.

Биоград, 2. — Одговор савезника предан је представницима великих сила.

Атина, 2. марта. — У 6 сати у вече страни посланици лично су дошли у министарство иностраних дјела гдје им је министар благодарио за њихов корак и предао услове под којима су савезници вољни да покрену преговоре о миру.

Лондон, 2. марта. — „Рајтер“ сазнаје, да у дипломатским круговима влада мишљење, и ако је предлог о посредовању примљен под условима, ипак се даје прилика да се поведе расправљање о поднесеним условима.

Софија, 2. марта. — Генерал Радко Димитријев отпутовао јутрос у Петроград нарочитом мисијом.

Цариград, 2. марта. — Званично се јавља: Јуче је једно одјељење седме дивизије с лијевог крила на Чаталци извршило излазак. Непријатељ је отворио артиљеријску палбу и његова пјешадија је била покушала јуриш, али захваљујући јуначком отпору наших војника, потпомогнутих топовима са „Киртепа“, непријатељ је био растјеран, са огромним губитцима. Истог дана непријатељ, који се налазио на висовима Хусакбеј, нападе наше предстраже осме дивизије, али био је сузбијен. Други корпус нападе из Чарикеја непријатеља и принуди га да се повуче у опкопе на западу Кадикеја. Пјешадијска ватра с обе стране дуго је трајала. Гађање наших трупа било је добро; у борби су учествовале и наше топције, чија ватра примора непријатеља да одступи. Наше трупе на страни Индигиза предузеле су офанзиву. Никакве промјене у Једрену и Булаиру.

Арбанаси и Велесиле

Под овим насловом изашла је у Лајпцигу књига, на њемачком језику, од д-ра Владана Ђорђевића (Die Albanen und die Grossmächte von Dr. V. Ceorgevitch, Serbischer Ministerpräsident a. D. Verlag von S. Hitzel in Leipzig), коју би требало на све европске језике превести, да се европско јавно миљење обавијести, какво се чудовиште мисли подићи међу савезним балканским краљевинама зато што су Турску срушили.

Аутор је имао пред собом све што се о Арбанији писало на свим европским

јаву од насртљивих непријатеља са запада и сјевера. Ово бурно доба у руској историји, кад је на престо царски изабран Михаил Романов, дало је материјала генијалном руском композитору Гљинки за његову чувену, генијалну и патриотску оперу: „Жизњ за Царя“... Михаила је наслиједио други цар из дома Романова.

II

Алексија Михайлович — Тихи
(рођен 1629., умро 1676. године)

Тих, кротак, добродушан и милосрдан цар. Његово правило, од којег никада није одступао, било је „Судити људе право и све подједнако; помагати онима који су без помоћи“. Био је побожан човек, волио је цркву и њено благолепије, али је по повратку свом из похода на Ливонију и Пољску направио похвалан изузетак од оне старо-руске вјерске нетрпљивости. Говорио је често: „Не може се човек силом принудити да вјерује у Бога“. Он је био врло вриједан и пун радозналости. Читао је много и био је образован човек свога времена. Истицао је даровите и европски образоване људе, и према њима је највише повјерења имао. Све више и више се прилагођавао Западу. За владе његове започета је исправка црквених књига под патријархом Никоном, која је изазвала и створила у Русији чувени раскол. Тај црквени метеж био је потпомогнут још и многим грађанским бунама, од којих је најзначајнија била Степана Разина, прозваног од бунтовника-голаћа „оцем сиротиње“ и Богдана Хмељницког, хетмана украјинских

језицима, јер на питања: „Шта је Арбанија? Постоји ли арбанаски народ?“ одговара наводећи читаве странице из разних научних и политичких списа, да нема ни националне Арбаније, ни арбанаског народа, јер Арбанаси немају ни националног типа, ни јединственог језика, ни националног земљишта, ни националне историје, јер никад нијесу имали националне државе, нити су кад покушавали да је оснују, ушљед чега немају националне самосвијести, нити је могу имати. Чак немају ни традиције народне о Ђурђу Скендербегу, јединој историјској личности арбанаској, који најпослије није ни био Арбанас него Србин, што доказује савременим историјским подацима.

Али можда ти Арбанаси у њиховом начину живота и у свом карактеру имају таква својства, која пружају особите елементе за стварање државе, те су се велесиле нашле побуђене, да у интересу опште културе европске Арбанасима створе државу? Траже ли то сами Арбанаси?

На ова питања опет аутор одговара цитирањем читавих страница, понајвише аустријских писаца, гдје не изостају познати барон Хлумецки и барон Попча, који је Арбанију унакрст пропутовао и проучио. Ту долази на првом мјесту крвна освета, која испуња живот свакога Арбанаса. Мушка дјеца се из малена уче, која кућа дугује колико крви, и коју треба истребити, шта је света дужност свакога Арбанаса, који хоће да живи међу њима. О тој међусобној истраји Арбанаса говоре путнику и честе рушевине кућа.

Али то крволоштво Арбанаса не потиче само крвна освета него и отимање туђе имовине. То се разбојништво врши не само по удаљенијим крајевима него и између истих сељана, тако да у једном селу од 300 фамилија 250 жуче између себа у крви. Зато мало мушких могу слободно на поље излазити. Има их који годинама не излазе из своје куле, или годинама у својевољном прогонству живе.

Аутор је сабрао таквих страница из путониса — понављамо — самих аустријских емисара по Арбанији, да читаоце гроза хвата. Што више, мухамеданци су бољи и моралнији од католика! То тврди један Аустријанац. Арбанаски језик нема ријечи „љубав“ и „љубити“. Брак се не поштује. Венчање бива тек кад се прво дијете крсти. Кривољество је обично. Један Аустријанац наводи случај, кад су се 24 свједока из Гимаја а 24 из Абата заклели на сасвим противурјечним исказима.

Али високоцивиљизована Јевропа ипак овоме становништву хоће да створи модерну јевропску независну државу!

* * *

У другом дијелу ове књиге аутор излаже политику велесила на Балкану послје берлинског конгреса, која је најпослије отворила очи балканским државницима и довела их до међусобног савеза који је срећно ријешило балканско питање великим побједама, разбијајући турску војску до близу Цариграда.

Тада Порта зове у помоћ Европу: слиједи примирје; у Лондону се воде преговори о миру између делегата ратујућих држава, а лондонски амбасадори велесила договарају се, како ће своје интересе на Балкану сачувати при диоби турске оставштине, те одлучују, на захтјев Аустрије и Италије, да савезницима

козака, који су послје дугих борби с Пољацима, пришли Русији и примили руско поданство. Одмах послје тога, настали су ратови са Пољацима и Швеђанима, који су се некад срећно а чешће несрећно по Русе свршавали. Али поред свих неуспјеха и метежа, Русија је за вријеме Алексија Михайловича знатно раширила своје границе, не само на југо-западу, него и далеко на истоку и југу. За вријеме његово Русија је ступила у дипломатске односе са цијелим Западом; за вријеме његово зачело се источно питање или борба с Турцима, које је отворено поставио тада учени и образовани Србин Ђорђе Крижанић. Цар Алексије је дао прве покушаје препорођаја Русије, управо оно, што ће доцније његов син од друге жене, Наталије Наршишине, (Петар I) да учини у много ширим и значајнијим димензијама. Цара Алексије наслиједио је на пријестолу трећи цар из дома Романова, његов старији син од прве жене.

III

Феодор Алексијевић

(рођен 1661., умро 1682. године)

Ступио је на пријесто 1676. године. Одмах по ступању његовом на пријесто, пријестолу се приближе рођаци прве жене цара Алексија — Марије Иљиншне Милославске, покојне матере царева, и цар се у то прво вријеме налазио искључиво под утицајем партије Милославских. Он бјеше слабуљав младић, али благ и образован: васпитач његов бјеше Симеон Полоцки, један од оних даровитих и образованих реформатора, које бјеше искупио

ЛИСТАК

Родосповње Дома Романова

Историја породице Романова, то је историја Русије за пошљедњих три стотане година, то јест историја онога периода времена, у коме се стварала данашња, велика и силна Русија. Седамнаест владалаца из те славоу увјенчане породице, са осталим, многобројним члановима њеним, предјачило је рускоме народу у његовом културном, економском и државно-правном развијању. Упознавање са историјом те породице, ма и у најскромнијим размјерима, то је потреба за све словенске народе, а дужност за словенске новинаре. Ми ту дужност у толико радосније вршимо, што је Русија, вјековним и пријатељским старањем својим о балканским Словенима у опште, а о Србима на по се, успјела, у души српскога народа, подићи највеличанственији храм вјечне захвалности, који је у најтежим данима и искушењима, за нас увијек био извор најљепших нада, и подстрек за нове напоре и жртве. За то ми, поводом јубилеја, сматрамо за врло драгу дужност да, у кратким потезима, али историјски вјерно, оцртамо владавину славне лозе Романова.

I

Михаило Феодорович — Романов

(рођен 1596. године, умро 1645. године)

Први цар из династије Романова. Рођен је 1596. године од брака Феодора

балканским одузме Арбаније и да се од ње подигне нова независна држава.

Ту одлуку су српски делегати примили као свршени чин, држећи, да ће услед интервенције великих сила у Цариграду, мир бити закључен. Али Младо-Турци, ти љубимци Јевропе, то не допустише, и рат на ново отпоче, поништивши све што је било у Лондону учињено.

Тако ће се о Арбанији као и о осталим јевропским земљама бивше турске царевине при закључку мира прешавати.

* * *

Ово је тек површини преглед дебеле књиге 172 странице велике осмине. Она је у згодан час и на вријеме дошла, чим се сјајно одужио општеј српској ствари последњи аустрофил у Србији, како се писац сам изјављује.

КЊИЖЕВНОСТ, УМЈЕТНОСТ, ПРОСВЈЕТА

Српско-турски рат на француској позорници. Из Париза јављају: У великом Париском Циркусу (Cirque de Paris), 14. фебруара давана је једна веома интересантна представа. Овдашње друштво „Позориште у касарни“ приредило је за војнике париског гарнизона и грађане париске војничку свечаност, на којој је, поред осталих ствари, представљана први пут нова драма „Крвљу... за слободу“ (Par le sang... pour la liberté), коју је написао Жан де Мајерхофен, оснивалац и директор друштва. Грађа за ову драму узета је из садашњег српско-турског рата, а комад је подијељен у три чина: Напријед ка Скопљу. — Српска Јованка од Арка. — Битка. У драми има дванајест лица од којих су најважнија: Софија Ивановићева, њен брат Михаило, турски капетан Асан бег, француски пуковник де Гранмон и један српски ђенерал.

Први чин. Логор српске војске у једном селу на двадесет километара од Куманова. За једним столом сједи тројица српских официра и проучавају карту. Француски пуковник де Гранмон у униформи улази, прилази официрима и предаје српском капетану писмену дозволу српског главног штаба да може пратити српске трупе за вријеме рата. Пошто су се сви поздравили, пуковник прича да је школски друг српског краља, да је с њим био добар пријатељ за све вријеме њихова школовања у француској војној академији у Сен Сиру, да је приликом објаве рата осјетио дужност, да бар прати српску борбу на лицу мјеста, кад се већ ушљед старости не може борити за српску ствар, као што се краљ Петар у битци 1871. године борио за Французе. Истиче оданост краља Петра Французима и Француској. Пошто се распитао о томе, гдје се која од српских армија налази, у томе тренутку одаје хвалу српском јунаштву и брзини кретања и одлучности српских трупа. Српски ђенерал, који затим долази, поздравља се топло с француским пуковником, даје му још подробија обавјештења о успјеху српских трупа, диви се француској војсци и помиње славне побједи, за које је у историји везала своје име. У томе српски војници доводе једног турског војног бјегунца. То је млади Михаило Ивановић, Србин из једног села из околине, који је напустио турску војску, у којој је служио, као војник и тајним путевима, ноћу, доспјео до српских предстража из жеље, да се бори са својом браћом, против

општег непријатеља. Његов отац погинуо је у српско-турском рату 1877. године, а сад и он, као син, долази, да жртвује свој живот народној ствари. Ђенерал га прима и одређује, као познаваоца земљишта у једну важну извидницу.

Други чин. Турски штаб у кући у једном српском селу. Капетан Асан бег и његови официри. Долази један турски официр и јавља им, да се чује, да су Турци пропали на Киркилисе и на Једрену. Капетан не вјерује, пада у ватру и грди Бугаре, а хвали Турке. У том улази у собу Софија Ивановићева, ћерка сопственика куће и пита, да ли треба да послужа вечеру. Капетан осорљиво наређује, да се причека с вечером и одлази са свима официрима у логор. Софија остаде сама у соби. Од једангута у собу упада онај турски бјегунац Михаило, коју је прешао на српску страну. Он је у српској униформи. То је брат Софијин. Пошто је загрлио своју сестру, он јој исприча, како је прешао Србима, каже јој, да је дошао у извидницу, нита је, колико Турака има у селу и гдје су, да јој свој револвер и замоли је, да она, када официри буду за вечером, избаци један метак за знак, да Срби нападну на село и за тим га нестане у помрчини.

Трећи чин. Асан бег са својим официрима у истој кући. Један турски подофицир долази и јавља, да је Софију видио, како разговара са једним српским војником. Доводи Софију пред капетана. Она одриче. Капетан појури на дјевојку у намјери, да је удари; она вади револвер, али је капетан дочена за руку и отме јој га. У том тренутку она се заборава и издаје се да има да да знак. Капетан захтјева, да одмах објасни знак. Софија не одговара. Асан бег наређује тада војницима, да је вежу за сто конопцем и да дозову једног војника са кнутом. Софија не одговара и подноси јуначки ужасне ударце по грудима и по лицу. У том војници уводе у собу њеног брата Михаила, кога су трске страже биле ухватиле. На питање Асан бегово и Софија и Михаило одговарају, да се не познају. Разјарен Асан бег пуца из Софијиног револвера и убија на мјесту Михаила. Софија пада од туге. Али, знак је тиме дат. Српски одред напада на село. Стршан пуцањ из пушака и топова почиње одјекивати. Српски војници проваљују у кућу и за тренут ока сви су турски официри савладани и оружје им одузето. Софија узима сабљу Аса-бегову и наређује да сви изађу и да је оставе на само с њим. За тим се обраћа своме целату, играјући се његовом сабљом у руци. Турског капетана спопада дрхтавица. Видећи каква му опасност пријети, он уграби згодан тренутак, полеги на Софију, обори је последије дуже борбе и отме јој сабљу, али у том тренутку у собу упаде читава група српских официра са француским пуковником. Један официр појури на Асан бега и отме му сабљу. Али, српски генерал, пошто је добио од њега заклетву на вјерност, враћа му сабљу и пружа му руку. Француски пуковник прилази му тада и ијетко му као официру замјера испад на једну слабу женску. У том један српски поручик уознаје у Асан бега — једног свог познаника — њемачког официра! Француски пуковник пада у ватру и у једном пламеном говору излаже разлику између подлости и витештва, између ин-

вио је сву власт своје брату Петру. И тако, од 1689. године, почео је да влада Русијом самостално њен знаменити цар и први император.

IV

Петар I Велики

(рођен 1672. године, умро 1725. године)

Мучно је наћи у историји свјетској владоца, који би се по плодности и замашности свога рада, могао мјерити са овим *титаном велике словенске царевине*. Већ први знаци његова дјетињства наговјештавају нешто необично; историци кажу да је он посао пуне три године. У очима простог народа, такве појаве наговјештавају велику физичку снагу. Као дјечак био је Петар I веома живахан, окретан и несташан, необично марљив и радознао, велики шаљивац и чак убојица. Све су то знаци једне енергичне, ведре и даровите природе. И кад је доцније као цар, схватио све шта недостаје руској држави, са свим је појмљиво да није штедио ни себе ни друге, само да све преуреди по новом обрасцу. И он је заиста све преображавао, до чега год се коснула његова рука. Да би се реформе могле успјешно изводити, потребно је да онај, који их изводи зна сам шта изводи. За то епохално дјело спремао је Петар I не само потребне зато људе, него наредом с њима и себе самога. *Да се ништа не ради без његова учешћа, његова разумјевања, његова надзора* — То бјеше његова девиза. И заиста, марта мјесеца 1697., Москва је била свједок једне необичне експедиције. Преко 240 људи, са Францем Лефортом на челу, кренуло се из Москве у иностранство, а

тереса и идеала и доказује, да сви поштени синови великих народа морају бити на страни једног малог, али јуначког народа као што је српски, а против варварских Турака. Како су његови изрази били увредљиви за Асан бега, он му нуди сатисфакцију и узимље сабљу од једног српског официра. Али, Софија у том тренутку појури к пуковнику с узвиком: „Тај подлац мени дугује сатисфакцију за убиство мога брата“ и одузме му сабљу. Асан бег прими битку без воље и приликом трећег напада од стране јунакиње Софије паде смртоносно рањен.

То је у главном, садржина овога комада. Представа је више пута пресијецана бурним и дуготрајним плескањем. Читаве овације приређене су Србији, краљу Петру и српској војсци. За вријеме представе свирале су музике 28-ога а 104-ога пјешадијског пука (200 људи), а представе присуствовало око 5000 слушалаца, међу, којима је било доста школске омладине и 2500 војника париског гарнизона, од свих родова оружја.

Руски цареви из куће Романова

У свим културним језицима свијета просуђује се ових дана свјетски догођај, кад је 21. фебруара (по старом календару) 1613. у Москви једногласно закључила велика скупштина, која се састојала од црквених достојанственика, заступника вишег и нижег племства, трговачког старежа, градова и села, да позове бољара Михајла Феодоровића Романова, да се прими московске царске части, што је на Свечаносном Тргу скупљена свјетина кличући одобрила. У Кострому на Волги, у знаменитом манастиру Хипатиосу, живио је тада шеснаестогодишњи младић, који је онамо дошао својој матери, калуђерици Марфи Ивановној из Кремла у Москву, од Пољака освојеног, а отац је за калуђерив се као митрополит у Ростову под именом Филарет, имао неколико пута политичку мисију са Пољацима, па је таквом једном згодом од њих био заробљеник затворен у Мариенбургу. Послије дугог размишљања одлучила се напакон мудра мати, да дозволи младићу, да се прими избора, ма да је већ двије године прије тога избора био у комбинацији као кандидат патријарха Хермогена.

Другога маја 1613. био је помазан. Отац је пак био тек 1619. из пољског ропства ослобођен и одмах за патријарха у Москви посвећен. Од тада наста чудан дуализам у највишој власти. Москва доби своја два „висока господара“, свјетовног (сина) и црквеног (оца). Такво стање једва се могло дуго одржати, како су то показали немири за вријеме патријарха Никона. Превласт државног ауторитета са подложеном црквом под власт државну спроведена је коначно под Петром Великим укинућем патријарског достојанства. Али ја ћу пустити позванијем перу, да оцрта читатељима дивну величину, коју је досега велика царевина европскога истока за три стотине година, да се могла напакон невјероватних побједи највећих унутарњих и спољних запрека и опасности ова мало прије тога са свих страна тако немилу нападнута московска држава, чије је средиште — Москва — пала у руке Пољацима, наскоро последије тога развти и царство свих Руса (наиме Велику, Малу и Бијелу Русију),

са њима инкогнито и сам цар Петар I. У Пруској је Петар са својима изучи артиљеријски посао, а у Холандији је отишао да научи правити бродове. У Енглеској је изучио теорију бродарске вјештине уз врло срдчан пријем Краља Вилема III. Крајем 1698. године вратио се Петар у Москву, гдје је отпочео заводити европска новачења, која су се тицала најприје спољних обреда, одела, брака и тако даље. Децембра 20. 1699. издао је указ о помјерању франсика нове године с 1. септембра на 1. јануар. Затим су отпочели његови ратови с Турцима, Швајцарима и Персијом који су најзад завршени великим проширењем руске државе на сјеверу и на југу и коначним изласком Руса на Балтичко Море, кад је и основао нову пријестоницу Петрограду (1702. године). Паралелно са током ратних догађаја и спољних послова, развијао се и веома од њих зависно и реформаторски рад Петров, — препорођај Русије од азијатске земље у земљу сличну јевропљанима и увођењу западног утицаја поглавито њемачко-холандског типа. Осим војске и флоте којој је Петар поклањао највећу своју пажњу, и коју је уздигао на велику висину, он није остављао без довољне пажње ни остале гране државног организма и живота. Године 1711. на челу свих установа био је установљен сенат који је управљао свима пословима у случају одласка царева, а затим 1714. године извршена је нова централно-административна реформа представљена у 9 колегија по шведском образцу. Године 1712. укинуо је патријаршију и установио колегију црк-

која је на истоку и југу татарску и турску моћ скршила, на сјеверо-западу отела Шведима провинцију око Источнога Мора и Финску, а дио старе пољске државе добила под своју власт. Пригодом слава насталих знаменитих дана радних се задржати у скромним границама својих научних интереса и са неколико ријечи обухватити чињенице, у којима се огледа настојање и наклоност већине владара из куће Романова, којим су се бринули за душевни живот рускога народа и дали му, да ужива плодове европске културе и ако при том нијесу били ријетки случајеви, да је многи сурадник на том послу под силом удараца од стране неповјерљиве масе као жртва свога племенитог настојања платио главом или својом слободом.

Настојања првих Романовића кретала су се још сасвим у дјелокругу црквених потреба, које су играле искључиву улогу. Вриједило је за културну задаћу, што су први заступници куће, која је дошла на владу, закључили, да би очували чистоћу православља, уредити црквене књиге (год. 2616.); племенитог настојатеља стајала је ова задаћа личне слободе, која му је тек касније онет враћена. Ова је идеја о ревизији књига пала тиме у воду. Наскоро последије тога прихватио се тога посла патријарх Никон, који је имао велики углед на цара Алексеја Михајловића, па премда су ју и двојица источних патријарха одобрили, ипак је изазвала бурну негодовања код свештенства, које се слијепило и фанатички држи спољашности. То је довело до одцијепања од службене цркве, познатог под именом „раскол“, које још ни данас није изравнано. Многима је то владарима редом задавало много брига и присиљавало их, да су се лађали строгих, што више грозних мјера, које су дакако промашиле своју одређену сврху. Одмах шљедићем цару из куће Романове смије се приписати заслуга, што је не само да дигне ниво наобразљива свештенства, позвао у Москву учене калуђере из Кијева, оне високе школе тадашње византијске зачињене шоластике, него прије свега, што је одгој својих синова повјерио Симеону Полискију, по схваћању онога времена, врло образованом и ученом мужу. Онда су већ живјели безбројни насељени странци у Москви, па је њихов европски начин живота освојио поједине одличне Русе; међу оваковим руским Европљацима налазе се Матвејев, у чијој се је кући друга жена цара Алексеја, Наталија Наршикина, васпитавала. Његов син Федор Алексејевић рекао је пригодом оснивања завода за дјецу свјетовне господе, ове ријечи: „Млад је, као некад Саламон, дошао на пријестоло, на жели прије свега, да се учи мудрости.“

Нигдје се није јасније показао процес, и ако спор, како је Русија постала свјетском државом и како су се њени виши кругови европеизирали, као под царем Петром Алексејевићем и његовом полустројом Софијом. Обоје су се отресли старог руског начина живљења. Софија је била жена мушке енергије, слободна и самостална у својим друштвеним кретањима сасма противним оним пријашњим и гинцеима затвореним принцесима. А Петар Велики је црпио, пословно речено, прве импуле свога самосталнога одгоја на улици у општењу с људима, прије свега са становницима, за што је врло ка-

око себе његов отац цар Алексеј. За владавине цара Феодора издан је читав низ наредба, које су имале задатак да спријече злоупотребе и замршености у стварима које су се тицале посједавања баштина и спахилука. Године 1681. изашао је указ о сазиву сабора искусних службеника и војника ради израде нове војне организације. Сабор је идуће 1682. године донио одлуку, по којој се истисала неопходност увођења европског начина подјеле војске на чете, мјесто сатнија, а под командом ротмистера и поручника мјесто сатника. Прије тога сазван је такође и сабор духовних лица на коме је ријешено, да се оснује читав низ нових епархија, да се предузму нове репресивне мјере против раскола, а тако исто да се енергичније поведе борба против разних ругоба и безчинстава међу свештенством. Ускоро последије ових сабора цар Феодор је умро (27. априла 1682. године), оставивши пријестоло својој браћи Ивану и Петру.

*

Послије смрти цара Феодора проглашен је био за цара десетогодишњи Петар (27. априла 1682. године), али царевна Софија, сестра Феодоровна, знајући за бунтовно продужење стријелаца, користила се именом и правом крвородства Ивановна, те одмах последије буне стријелаца (15. маја) буду проглашена оба брата за царева, а недељу дана доцније ти исти стријелци прогласе Софију за регенткињу због малолетства царева. Даљи планови Софијини, последије седмогодишњег њеног управљања, нијесу јој испали за руком, она је била удаљена и послата у заточење а слаби и покорни Иван оста-

вених послова, Синод, за који је, по наредби царевој, саставио духовни Регламент, познати сарадник Петров Теофан Прокопович. Године 1708. држава је подијељена на 8 губернија, у којима је било преко 340 градова. Трговачки сталеж добио је свој нарочити закон. Да би их ослободио притиска разних власти, Петар им је допустио да имају свој суд, и да бирају „бурмистре“, који су управљали њиховим пословима. Петар је доспијевао да свему да подстрека и полета. Подстицао је трговину и индустрију, бринуо се о разрађивању природног богатства Русије, отварао нове заводе и фабрике, установио прву полицију по градовима, завео поште, апотеке, увео нову монету, установљавао болнице, ширио и разграђивао трговачке путове, прокопавао канале, установљавао школе, од којих су значајне математичка и навигацијона школа у Москви, маринска и инжењерска у Петрограду, намислио да установи академију наука, увео нову грађанску азбуку, помогао штампање и издавање књига, ослободио жену од повученог живота, увео асамблеју итд. итд. Године 1721. узео је титулу императора. Јануара 18. 1725. године умро је последије краћег боловања не успјевши да одреди себи наследника пријестоло, који је, по свом сопственом закзну, могао предати коме је хтио. Од друге жене Марте Сковронске имао је четири кћери и сина Петра (умро 27. априла 1719.).

(Свршиће се)

рактистична његова необузdana жеља за знањем. Према му је главна брига била остварење практичних потреба државе, ипак је имао и таквих идеалних планова, као што је подинуће академичке наука. И ово оснивање морало се дакако подржи његовим практичним жељама. Академија не свије само гајити науку, већ мора руској младежи подучавања у науцима бити приступачна. По томе је дакле он мислио скупи академије, гимназије и свеучилишта. Преводи свих нужних научних књига и многих класичних дјела на руски језик сачињавали су једну од главних задаћа академије. Тако су дошле до гласа уз позване знајке из иностранства и руске силе (сјетимо се Ломоносова). Ушљед свих ових околности, а на да све примјером самога цара, чији су листови у особито оригиналном, одмјереном, прецизном стилу написани — имамо их сада већ шест великих свеска — ударен је чврст темељ коначној еманципацији рускога језика од црквено-словенског у литератури, што је битно помогло по холандском укусу европизираним писмо.

Након кратког размака оживио је дух Петра Великога у његовој кћери, царици Јелисавети а још више у генијалној царици Катарици II, која је за врло кратко вријеме била прожета сасвим руским духом. Помирење рускога живота са европским формама напредовало је, знаће францускога језика на двору и у дворском друштву расло је. И млада руска књижевност живо се борила за нов правац: један Кантемир, а послеи Фонвизин, шибали су својим сатирама назадаштво старих времена, Ломоносови стихови и проза ишли су за увеличавањем науке и знања, Сумарков донио је на руску позорницу блиједи садржај француских класичних драма у руској преради. Од царице Јелисавете потиче ново издање Библије, изашле год. 1752., која још и данас има врлиједност. Године 1755. основано је у Москви свеучилиште од једног руског магната, који је стајао врло близу царици. У одредби стоји изрично, да свеучилиште није само племству, већ да је по узору европских свеучилишта и другим друштвеним слојевима приступачно. На три факултета радило је у почетку десет професора. Филозовска природа царице Катарице осјећала је потребу живањог општења са корифејима европског знања у иностранству, особито у Француској. Од туд њена силно велика велика кореспонденција, али је и као списатељица у руском језику, која је много филозофирала и много се знала бавити ситницама, врло много учинила. Дванаест дебелих свезака новог академског издања њених дјела живи су свједок о томе. По узору „Académie Française“ утемељила је она руску академију за гајење рускога језика. Разумије се, да се нијесу оствариле све њене лијепе изречене мисли. Царица Јелисавета зужила се на то, а царица Катарица, која се теоретски одушевљавала за ослобођење кметства, ударила је застрашена грозотама француске револуције, у своје старе дане конзервативним правцем.

Под царем Павлом настала је реакција против свега европскога, која је примила уопште смијешно ситничаве облике. На срећу, Русија није била дуго затворена Европа. Сада су биле у Петрограду и Казану основане духовне академије (1797). Са наступом Александра I. на владу одахнула је цијела Русија, он је укинуо све строге мјере свога оца и изјавио је, да ће све урадити на пут своје бабе, под нажњом које је провео своју прву младост и за одгојитеља добио славнога Лажарна. Ако се једном рекао, да је Петар Велики у Русији створио људе а царица им Катарица улила душу, онда се може сада додати, да је тек под Александром I. бар донекле настала брига за душевну храну ових надахнутих бића. Озбиљно се мислило на ослобођење сељака и на десетке хиљада у истину ослобођено је. Милијуну рубаља су издани за човјечје и културне сврхе, подигнута су свеучилишта у Казану, Харкову и Петрограду, основани су педагошки институти у Москви и Петрограду, Демидовљев лицеј у Ярослављу може захвалити свој постанак одушевљењу, које је њеног великодушног основатеља обузела потврда „претходних норма народне просвјете“ године 1803. А и величанствени Румјановљев музеј у Москви подсећа на времена великога весеља за вријеме првих година владања Александра I. Неки либерални критичар те епохе изричито за то хвали цара. Под царем Николом тамнио је јасни хоризонт, над којим су се већ у садњим годинама Александра I. надвјели облаци, што су претказивали помрчање. Ушљед кобних догађаја године 1825., која је толико несреће доинјела многим отјменим људима и обитељицама, примио је нови режим војнички оштри правац, који је спречавао слободни душевни развој; Русији је пријетило нови затвор Европе. Али онај саобраћај Русије са Европом, који је под

Александром I. ушљед политичких догађаја настао, ударио је дубоко коријење у руском друштву тако, да дух европски није било могуће више избрисати. Не смијемо сметнути с ума, да су баш у оним строгим временима, која су у исто вријеме била подупирана реакцијом у Европи, ипак у Русији могли како на свеучилиштима либерални професори (сјетимо се Грановскога) тако и у књижевности први великани (Пушкин, Лермонтов, Гогољ и други) развијати своју дјелатност, ако то и није баш увијек глатко ишло. И сам Бјелински смислио је гласно говорити, према да је висио Дамоклов мач над његовом слободом. Држање цара Николе I. насупрам једног Карамзина и Пушкина, без обзира на избор Жуковскога за одгојитеља престолонашљедника, доказује само, да је он знао праву величину у служби домовине цијенити и штедити и онда, кад је радила пером уместо мачем. И Никола I. је умножао богатство знања, он је уместо пропале универзе у Вилни, отворио другу у Кијеву (1833.), основао војну академију, правну, технолошки институт и т. д. За испитивање руске историје по изворима од велике је знаменитости оснута археографска комисија.

Тешке катастрофе морале су снаћи моћнога самодржца Русије, које су га стале не само душевне борбе, већ му живот скратише, прије него је ново доба са великим реформама продрло у бескрајну Русију. Носиоци ових реформама, благи цар Ослободитељ Александар II., био је већ много прије свога наступа на пријестоље у цијелој Русији свеопште обубуљен. Кад је године 1837., поставши пунољетан, путовао пространим царством, који га је пут водно на сјевер до Тоболска и натраг до Москве, није било краја одушевљењу вјернога му народа. И то се опетовало врло често. Веле, да је отац умирући сину рекао на вјечном растанку ове ријечи: „Служи Русији!“ Овога се краткога програма, али пунога садржаја, Александар II. увијек свето држао и напосок крвљу мученика потврдио. Њега као ослободитеља многих милијуна свога народа славе увјек са захвалним сјећањем, и као оснивач унутарњих реформама, које већ сада прелазе од оца на сина и од једна на унука, служиће будућим владоцима свијетлим примјером. Много је он тога учинио, много је послије њега, особито сада велики цар Никола учинио за унутарњи развитац Русије, и још даје велики задатак чекају на своје ријешење. Нека се ријеше сретно мудро, али одважном руком све по реду по гласним жељама народнога заступништва и савјести владара. Од обилних реформама ћу само једну, у оквиру мојих разматрања, изнијети: свеучилишно питање. Крај многих задатака, који су након свршетка кримскога рата цару Александру II. лебдјели пред очима, чекајући на своје ријешење, од којих је највећи, најтежи и најбезодвлачнији био ослобођење кметова, могло би му се ипак опростити, што није реформу свеучилишта ријешено у првом реду. Али свјежи дух, пуно поуздане стваралачке воље прожео је тада цијелу Русију, поддрмао је све народне слојеве и разреде тако, да се и на свеучилиштима мало бурно показала тежња за ослобођењем од тешкога притиска. Благо мишљење царско није се дало завести овим спољним изливима младалачке жистине на није поступао претјераним мјерама строгиости. И гле, као коначни резултат многих савјетовања изашао је год. 1863. по министру Головнину подастри и од цара Александра II. потврђени нови свеучилиштни статут, за сва времена знаменити палладиј, којим је дана руским свеучилиштима академска слобода са пространим правом самоодређења. Која штета, што су уместо евентуалног дотјеривања по стеченом искуству, опетовано ослабљене темељне принципе статута, тако, да је на крај крајева једва још преостала сјена оних пријашњих права, што заиста не служи на ухар науци ни на корист држави. Многим болесним појавама цијелога рускога друштва сматрао се узроком свеучилиштни статут. При неуспјелим покушајима поправљања није се мислило, да је много лакше и брже, нешто разорити, него ли саградити. Било како му драго, свеучилиштни статут од год. 1863. јест и остаје свијетла тачка реформама Александра II. на пољу душевнога живота. Додајем још само то да се за владања задњих трију царева свакако умножао и број свеучилишта, и да се много тога учинило за подизање њихових института, особито под царем Николом II. али је ипак знатније и радостније од ових спољних обиљежја то, што је култура зашла на пољу народне просвјете у најшире народне слојеве. Са великим задовољством може се констатовати, да народно заступништво у думи не шкртари са средствима за школе и личне задатке. Исто се тако са радошћу опажа пожртвованост самог друштва, гдје се ради о потпори

просвјетних завода за женске, за народна свеучилишта и слична оснивања. Па нека и влада пође без оклијевања и без неповјерења у сусрет овој тежњи народног заступништва и јавног мишљења. Закључујем са живом жељом, да кућа Романов у новом стољећу свога владања срчно неустрашиво и успјешно приступи испуњењу намијењених јој великих културних задатака и да их сретно ријешити. (Из „N. F. Presse.“) Dr. B. pl. Јагић

ДОМАЋЕ ВИЈЕСТИ

Отпоздрав из Атине. На телеграфски поздрав, који је председник пријестоничке општине упутио председнику општине у Атини поводом капитулације Јањине, председнику општине вароши Цетиња, стигао је из Атине од г. Меркуриса овај телеграфски отпоздрав: „Израз радости јуначког народа црногорског приликом заузећа Јањине и прослава тог догађаја у пријестоници Црне Горе дубоко нас је дирнула, јер тим судјеловањем у нашој радости ми видимо доказ братског пријатељства, које нераздвојно везује два народа.

„Ми желимо из свега срца да узмогнемо што је прије могуће честитати пријестоници Црне Горе нов ратнички успјех Ваше јуначке војске, који ће допринијети слави и уздигнућу ослободилачке борбе савезника“.

Отпутовао. Г. др. Ф. Перван, љекар из Сплета, који је близу мјесец дана провео на Цетињу стојећи на расположењу Црвеном Крсту, отпутовао је у сриједу с Цетиња.

Топло признање. Родољубиво грађанство наше пријестонице, а особито трговци, показало је толико предиспозитивности према рањеницима, да је том свијом хуманошћу стекло опште топло признање. У оскудици простора у болницама, пријестоничко грађанство је гостољубиво отворило не само широм врата својих станова, него и самих радља. И док је један дио од њега пристао на скромну суму од само 2 перпера дневно на рањеника, рачунајући ту и стан, храну, огријев, као и друге потребе, дотле је други дио примио бесплатно рањенике. Тако је г. Вуко Вулетић, трговац, примио бесплатно 12 рањеника, од којих су 7 становали и хранили се 24 дана, а 5 су још остали код њега; г. Иво Пејовић, трговац, примио је бесплатно 13 рањеника, од којих су 11 били код њега 2½ дана један 10 дана, а један 4½ дана; г. Новак Бурић, трговац, дао је рањеницима бесплатно на расположење осам соба које се и данас као болнице употребљавају; г. Мило Милетић, благајник главне државне благајне, држао је бесплатно 6 рањеника цио дан. Домаћице, код којих су смјештене рањеници, врше бесплатно прање њиховог рубља; а г. Блажо Братићевић, Марко Гвозденовић, Марко Ђурчић Иво Пејовић, М. Пајевић и Ристо Биљановић том су приликом чак и своје радље ставили на расположење рањеницима, обустављајући у њима рад, чиме су и знатне материјалне жртве поднијели. Поврх тога многи од ових грађана изјавили су Управи Црвеног Црста готовост, да ће ако буде потреба у будуће примити и виши број рањеника него су до сад примили.

Управа Црвеног Крста износићи ово на јавност, сматра за своју пријатну дужност да родољубивом цетињском грађанству изрази своју захвалност и топло признање, апелујући и на грађанство других мјеста у земљи да се у сличним случајевима угледају на хумно пријестоничко грађанство, захваљујући у исто вријеме г. Тому Милошевићу, председнику цетињске општине, општинском одбору, као год и персоналу општинском, који су овом приликом неуморним и пријежним својим радом допринијели, да се велики број рањеника удобно смјесте на Цетиње и да им се изађе у сусрет у сваком погледу. Част им и свака хвала!

Енглескиња за Србе. Леди Лејла Петет, супруга енглеског посланика у Биограду, послала је из Лондона лијепе поклоне за српске рањенике на српском Приморју. Њој је из Драча послан овај телеграм захвалности:

„Власт, становништво, рањеници и болесници у Драчу и Љешу, топло захваљују на пошљици 42 сандука болничког прибора, хране и осталих потреба за наше болнице, које сте били добри прикупили у Лондону и послати нам. Тај племенити гест ваш и свих приложника остаће незаборавим на српском Приморју. У знак захвалности названа је највећа и најбоље уређена болница у Драчу именом племените филантропкиње пријатељице српског народа, Леди Лејле Петет. — Потписи: Митрополит драчки Јаков, командант пуковник Булић, окружни начелник драчки Ив. Иванић, председник општине П. Ђурашковић, шеф

војног санитета д-р С. Петровић, председник срп. арбан. Црвеног Крста Б. Ж. Гопчевић и болничарка Делфа Ив. Иванићка.

Из одбора за помоћ сиромашним породицама погинулих и тешко рањених Црногораца. Овијем се ставља до знања заинтересованијема, да 1) у вези с новим догађајима на црногорско-турском ратишту, рок трајања одборског рада одлаже се на неодређено вријеме, а да ће се о коначном завршетку истог својевремено објавити; 2) умољавају се капетанске и општинске власти, да за сад никако не издају увјерења оним породицама, којима је већ једанпут издато, да ма такве породице у овом периоду рата изгубиле још једног, или више чланова на бојном пољу, и 3) да би се избјегли протести и жалбе против капет. и општинских власти, које се, у већини случајева, придржавају ранијег ријешења одборског — да не издају увјерења оним сељачким породицама, које плаћају више од 12 перп. год. лације — сад се умољавају поменуте власти, да издају увјерења о имовном стању свијема породицама погинулих и тешко рањених, без обзира на количину лације, коју такве породице плаћају, а одбор ће, разумије се, сам одређивати помоћи према својој увиђајности, а на основу података надлежне власти о имовном стању.

Упозоравају се заинтересовани, да породице погинулих и тешко рањених, које су доброг имовног стања, неће добити из овог одбора никакве помоћи.

ТЕЛЕГРАМИ

Беч, 1. марта. — „Мил. Рундшау“ доноси да је војни инспектор у Сарајево влашћен, да војнике из 15 и 16 кора пушта на краће одсуство.

Будапешта, 1. марта. — У парламенту је опозиција направила ларму; сједница је прекинута. Пошто је полиција ушла у парламент, опозиција је изашла.

Петроград, 1. марта. — Бив. руски посланик у Риму књаз Долгоруки преминуо је.

Фијума, 1. марта. — Госпођа Вујић, жена српског посланика у Риму, који је овдје на лијечењу, убила се из револвера из жалости за мужевљеву болест.

ОБЈАВА

На дан 19. марта ове године по ст. кал. (1. априла по новом) иступају из течаја све досадашње поштанске вриједности (марке, дописне карте, куверте и завоји), а ступају у промет нова издања шљедећих вриједности:

I. обичне поштанске марке од 1, 2, 5, 10, 15, 20, 25, 35 и 50 њара и 1, 2 и 5 њерера;

II. порто марке од 5, 10, 25 и 50 њара;

III. А. Р. марке од 25 њара;

IV. дописне карте: отворене од 5 и 10 њара, дописне карте са одговором њлаћем од 5+5 и 10+10 њара, и затворене дописне карте од 10 и 25 њара;

V. куверте од 10 и 25 њара; и

VI. завоји од 5 и 10 њара.

Само преисплативци поштанских вриједности могу вриједности ранијег издања које се код њих затеку ступањем у промет овог замијенити овим новим истим вриједностима најдаље до 1. маја о. г. по ст. кал. код главног депо-а поштанских вриједности на Цетињу. Ове ће пошлице из унутрашњости станице бесплатно примати, само их треба код истих печатити, да би се о садржају могле увјерити.

П. т. број 1879. — Из Поштанско-Телеграфског Одјељења Министарства Унутрашњих Дјела, 12. фебруара 1913. год. Цетиње. 2—3

Приватни огласи

ЈАВНА БЛАГОДАРНОСТ

Поражен и до дна душе увијељен смрћу мога предрагога сина

† Ж И В К А

који се на 8. фебруара ове године, у двадестој години своје младости, пресели у вјечност, сматрам за своју најсветију дужност, овим путем изјавити највећу благодарност и признање Његовом Краљевском Височанству Књазу Мирку, који је мога Живка за живота великодушно помагао и школовао, а за вријеме болијести и лично га удостојавао својим посјетама и тиме му олакшавао смртносну болу.

Доживотна хвала грађанству вароши Цетиња, које је мога сина искрено ожалило и до вјечне куће испратило.

Цетиње, 27. фебруара 1913.

Ожалостњени отац:
Р. 96, бр. 36, 1, 1
Илија Стојановић.